

RAZMIŠLJANJA O BUDUĆNOSTI RIJEČKE MODERNE GALERIJE

Generalna skupština CIMAM-a 2000. (Budimpešta, 21.-26. rujna 2000.)

DAINA GLAVOČIĆ □ Moderna galerija Rijeka, Rijeka

Dio šire medunarodne mujejske organizacije (ICOM-a) jest i komitet koji okuplja direktore i kustose muzeja moderne umjetnosti iz cijelog svijeta (CIMAM). Članstvo se sastaje jednom godišnje na generalnoj skupštini, u nekom od svjetskih muzeja domaćina. Prošle je godine to bio Muzej moderne umjetnosti - Ludwig muzej u Budimpešti, smješten u jednom od krila divovske Kraljevske palače na Budi koja izgledom i položajem dominira cijelim gradom.

Tema skupa bilo je pitanje "Da li suvremena umjetnost (još uopće) treba muzeje?". Uvodno je temu, koja zapravo nagovještava rascijep između umjetnosti i života, elaborirala naša sugrađanka po rođenju Marina Gržinić Mauher, koja živi i radi u Ljubljani na Znanstveno-istraživačkom institutu za filozofiju, sa zavidnom bibliografijom od stotinjak relevantnih teorijskih tekstova i pet knjiga. Ujedno je i "freelance" na polju teorije medija, likovna kritičarka, kustosica te autorica mnogobrojnih umjetničkih video projekata. Svoje izlaganje započela je tvrdnjom da se od 90-ih u svijetu zapaža veliki boom novih, velikih muzeja, pa i onih suvremene umjetnosti, te je preokrenula tematsko pitanje u novo: "Da li zapadnjački muzeji moderne umjetnosti trebaju uopće umjetnost?" Navela je promjene mišljenja muzeja od 70-ih kada se Harald Szeemann zalagao za otvoreni muzej upozorenjem da se umjetnost mora probuditi jer su muzeji zatvori. Deset je godina kasnije pak konstatirao da su muzeji - kuće umjetnosti. Krajem prošlog i početkom novog milenija CIMAM-ovim pitanjem o dalnjem smislu muzeja M. Gržinić konstatira da se time retorički najavljuje potencijalna smrt paternalističke figure muzeja - u umjetnosti. Ona navodi da su muzeji toliko ojačali (ali samo izvanjski), pogotovo s kraje luksuznom, provokativnom i nadmoćnom arhitekturom, te izgleda da više nije ni potrebno u njih ulaziti, već ih je dovoljno promatrati postavši eksponat nebitna sadržaja izvana (npr. Guggenheim New York ili Bilbao, op.a.).

Diskusija je proširena i na pitanje da li muzej suvremene umjetnosti treba biti kontejner za pohranu djela suvremene umjetnosti ili pak njihov naručitelj i proizvođač. Florent Bex, direktor Muzeja suvremene umjetnosti Antwerpena (MUKHA), dokazao je u praksi da je vrlo dobro i obostrano korisno omogućiti umjetnicima stvaranje umjetničkog djela za muzej, pa čak i u njemu

samome, što je potvrdila i mujejska praksa Franka Lubbersa, direktora i glavnoga kustosa Van Abbemuseuma u Eindhovenu, koji je pri gradnji tog muzeja, unatoč nepredviđenom (znatnom) trošku, realizirao "tajnu" prostoriju-atelje za stvaralački rad pozvanih umjetnika. János Szoboszlai, mladi direktor novoizgrađenog Instituta suvremene umjetnosti u mađarskom Dunauvarosu, temeljem svojeg djelovanja smatra da su muzeji potrebeni ali ne nužno kao prostor, nego kao aktivni činitelji, glavna snaga lobbyja vizualne umjetnosti, odnosno moderniziranog institucionalnog okvira umjetnosti. Njegove su teze na tragu teksta francuskog umjetnika Daniela Burena "Funkcija muzeja", kao privilegiranog mjesto s trostrukom ulogom:

1. estetskom jer je mjesto gdje se akcija događa i jer je jedinstveno (topografsko i kulturno) gledište na umjetničko djelo
2. ekonomskom jer muzej daje izloženom umjetničkom djelu prodajnu vrijednost, a ujedno ga i društveno promovira omogućivši mu javno izlaganje i konzumaciju
3. mističnom jer konstituirira mističnu osnovu Umjetnosti (a ta se riječ u našim uvjetima može nadomjestiti "iritirajućim" jer promicatelji suvremene umjetnosti stalno zahtijevaju sve veći budžet za - političarima, ministrima, sponzorima - sve nerazumljivija i neprihvatljivija umjetnička djela, parazite ekonomije i društva uopće).

Odgovor na postavljeno pitanje, ni nakon višednevnih diskusija pro et contra, nije jasno izrečen. Za neke je države i gradove muzej suvremene umjetnosti vrlo potreban, za neke više nije, jer očito različite sredine nejednakih uvjeta i stupnja razvoja različito postavljaju i rješavaju problem. Tamo gdje muzeja nema treba ih osnovati s naglaskom na edukativnoj i komunikacijskoj ulozi, a tamo gdje već dulje vrijeme postoje ispunivši svoje poslanje, sada se želi dokinuti dosadašnji način rada i reorganizirati ih kao protočne umjetničke kontejnere i informacijske punktove, a ne neprobojne tresore.

Neminovno tuđa iskustva i diskusije dovode nas do uspoređivanja s vlastitom sredinom i prilikama u Hrvatskoj. Iako je već općeprihvaćena i potvrđena činjenica da Hrvatska ima nekoliko vrlo dobrih predstavnika suvremene umjetnosti koji se neprestano u Europi i svijetu dokazuju, realnost i uvjeti stvaralaštva

sl. 1 Napuštena zgrada bivše riječke tvornice "Virginia" cigara smještene u zatvorenom sklopu, insuli industrijske arhitekture na Brajdi, koja je zbog svojih konstrukcijskih karakteristika vrlo pogodna za pretvaranje u galerijsko-muzejski prostor.

Snimila: Daina Glavočić

i sustavnog prikaza suvremenih kretanja vrlo su pesimistični. Iako je prihvaćena činjenica o potrebi izgradnje nove zgrade za nacionalni muzej suvremene umjetnosti, staro se (skučeno) stanje nije bitno promijenilo ni nakon dugotrajnog traženja rješenja lokacije, izgradnje i financiranja novog muzeja u Zagrebu, unatoč mnogim već objavljenim rješenjima i planovima, te unatoč sjajnoj zbirci i ljudskom potencijalu koji naš glavni grad ima.

Što onda očekivati glede muzeja moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci? Moderna je galerija u stručnoj, ali i medijskoj tišini progurala svoju okruglu, 50. obljetnicu osnivanja (1948.) te otvorenja tijekom 1999. godine (3. svibnja 1949.-3. svibnja 1999.). Zbog provokativne kritičke izložbe o uvjetima rada i prostora prigodom Međunarodnog dana muzeja 1998., Moderna je galerija bila neko vrijeme u centru vrlo glasne medijske kampanje, ali sasvim druge vrste (političkog porijekla), jer je bila prepoznata kao kritika nedovoljne brige osnivača o važnoj ustanovi kulture. Sljedeća medijska buka je podignuta prilikom smjene ravnatelja Moderne galerije, koja joj je mnogo više naudila negoli pomogla, a da su ciljevi i rezultati cijele gužve zauvijek ostali nepoznati. Ostala je samo ružna slika zbrke u funkciranju muzeja koji zapravo godinama vapi za novom unutarnjom organizacijom i muzejskim prostorom, ne samo za stalni i povremene postave, već za permanentno i planirano praćenje stanja kako unutar muzeja (zaštita umjetnina i prostorija) tako i izvan njega (teren, domaća i međunarodna likovna scena).

Za osmišljavanje i projekciju jedne muzejske institucije, pogotovo za dokumentiranje munjevitih promjena likovne suvremenosti i planiranje neizvjesne budućnosti vrlo

živog i osjetljivog materijala kakva je današnja umjetnička produkcija, treba (uz promptnu informiranost, znanje, novac i logističku ekipiranost) velika doza stručne i ljudske hrabrosti za rizik kojem se takva institucija neminovno podvrgava. Pogotovo je to izraženo u sredinama poput riječke, koje nemaju dovoljno senzibilizirano okruženje za čitanje i razumijevanje zbivanja, produkcije i prezentacije suvremenih umjetničkih djela zbog nepovoljnog povjesnog nasljeta (nepostojanje sistematske likovne edukacije kako stvaratelja tako i publike), zbog prioritetnog industrijskog razvoja, kao i zbog nedovoljno zagrijane političke i sponzorske klime za potporu umjetničkog stvaralaštva i kulturnog razvijitka općenito.

Stoga će se vjerojatno još godinama čekati na finansijski moćnog, kulturno osjetljivog i avanturistički hrabro raspoloženog investitora - sponzora koji bi, uz vlastita profitabilna ulaganja, mogao stvoriti još i uvjete potrebne za restauraciju i adaptaciju napuštene zgrade bivše riječke tvornice "Virginia" cigara smještene u zatvorenom sklopu, insuli industrijske arhitekture na Brajdi, koja je zbog svojih konstrukcijskih karakteristika vrlo pogodna za pretvaranje u galerijsko-muzejski prostor.

Kako bi svaki muzej trebao imati neku specifičnost koja će ga razlikovati od ostalih muzeja istog sadržaja i usmjerenja, za budući muzej suvremene umjetnosti u Rijeci ne bi bilo sasvim nelogično da u svojoj projekciji ujedini ono što je za Rijeku specifično. To je spoznaja da je ona u Austro-Ugarskoj Monarhiji od polovice 19. stoljeća predstavljala važnu međunarodnu luku i izlaz na more kako Budimpešti tako i Beču, a da je vrlo malo kontaktirala sa Zagrebom. Ne bi bilo loše da danas, u

izmjenjenim povjesno-političkim uvjetima, bivša austrougarska luka bude međunarodna luka umjetnika i stjecište suvremene umjetnosti tog, nekad geopolitički jedinstvenog područja na kojem je povijest ostavila zajedničkog taloga. Lokalna riječka povjesna potka udružena s univerzalizmom suvremenog srednjoeuropskog miljea mogla bi na ovom terenu još jednom uroditи plodom, a taj bi amalgam mogao biti ona tražena određujuća specifičnost.

Za sada u svijetu još uvijek vrijedi ustaljena praksa, pa i kreiranje prestižnosti muzeja suvremene umjetnosti iz bilo kojeg dijela i grada svijeta, posjedovanja (često minorna) djela svjetskih velikana suvremene umjetnosti, bez ikakva uporišta u lokalnim umjetničkim prilikama. Nastojanje je to da se uđe u globalni svjetski izlagački krug tzv. konfekcioniranu ponudu, te time potvrdi vlastitu informiranost, aktualnost i, konačno, finansijsku moc. No proces globalizacije proizveo je i suprotan efekt, a to je traženje pojedinačnog, specifičnog i lokalnog, tj. različitog i stoga privlačnog u mnogim sferama ljudske djelatnosti, pa tako i u organizaciji malih muzeja u nevelikim sredinama kakva je i Rijeka. Riječka je novija povijest premašila istražena a vrlo zanimljiva i neobična, u čemu i jesu mnoge još neiskorištene šanse.

Tražeći načina kako osmislići riječku likovnu scenu, učiniti je privlačnjom kulturnom metom, u vrlo smjelim (dosada ničim utemeljenim) razmišljanjima, nije nezamislivo niti nemoguće da netko poput austrijskog bračnog para Essel (bečkih kolekcionara austrijske suvremene umjetnosti, koji namjerava otvoriti dio svoje zbirke i u Varaždinu), bilo iz osobnih interesa, bilo pod utjecajima stručnjaka uz političke (gradske i državne) poticaje, udruži snage s nekim mađarskim kolezionarom ili investitorom istih ciljeva i nostalgičarskog mentaliteta. Uz lokalnu, gradsku kulturno-političku podrpu mogli bi naći interes objedinjavanja svojih kolekcija sa, zasad nepoznatom, riječkom zbirkom Moderne galerije - muzeja moderne i suvremene umjetnosti u žarišnoj točki - u gradu koji povjesno povezuje sve te tri zemlje nekadašnje "tamnice naroda" u budućoj zgradi muzeja. Momentalno je (nakon nekoliko ranijih adaptacijskih projekata) za tu svrhu predloženo industrijsko zdanje (T-objekt) bivše Tvornice duhana, koja je izgrađena uz monarhijski i privatni carski kapital, a profitom je opravdalo rizik uloga. Možda bi se povijest mogla opet obnoviti, ali u onom pozitivnom smislu objedinjavanja na polju kulture i suvremene umjetnosti.

THOUGHTS ABOUT THE FUTURE OF THE MODERN GALLERY IN RIJEKA

- CIMAM's General Assembly 2000 (Budapest, 21st to 26th September 2000)

CIMAM's General Assembly and the seminar "Does Modern Art (Still) Need Museums?" provided the opportunity for the authoress of the text to compare other peoples experience with the situation in Croatia.

What can we expect with respect to a museum of modern and contemporary art in Rijeka? This is the question that she asks herself in an environment that is insufficiently aware for enjoying and interpreting the events, production, and presentation of contemporary works of art. This is an environment that has suffered because of an adverse historical heritage (the lack of systematic art education both with respect to the artists and the public), because of priorities given to industrial development, as well as because of a cool political and sponsorship climate for the support of art.

The authoress offers a solution, believing that in changed historical and political conditions the former Austro-Hungarian port can become an international port for artists and a meeting-place for contemporary art of this region that was once united and whose common history has left a common trace. Although the project will probably have to wait for many years until a financially powerful, culturally sensitive and adventurously-minded and brave investor comes along, one who would use his resources to create the conditions for the restoration and adaptation of the abandoned building of the former "Virginia" cigar factory in the closed complex of industrial architecture in the Brajda district, perhaps history could repeat itself, but in the positive sense of coming together in the field of culture and contemporary art.